

ภาพเขียนผนังวัดพุทธไสยาจารย์

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ แปลจาก The Mural Paintings of Wat Buddhai Sawan

ยกเว้นภาพเขียนส้นฝาผนัง (ในกร) วัดราชบูรณะอันเป็นของสมัยอยุธยาตอนต้น เดี่ยวแล้ว ต้องนับว่าภาพเขียนผนัง (ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระพุทธรูปไสยาจารย์) วัดพุทธไสยาจารย์ เป็นภาพตัวอย่างอันน่าสังเกตอย่างที่สุดของกรุงเก่า

ดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ได้มีการเขียนภาพดังกล่าว เมื่อราวพุทธศักราชที่ ๒๓ เดิมเราบันทึกกันว่าภาพเขียนผนังทางนี้อาจสื่อให้เห็นว่าจิตรกรรมของไทยอยู่ในระยะเริ่มเลื่อม ขอบนทกดังกล่าว ควรได้รับการพิจารณาต่อไปอีกสักเล็กน้อย

เมื่อกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายพินาศลงในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้น เป็นธรรมดาอยู่เองที่ศิลปินในกรุงเก่าย่อมจะพากันมาทำงานในกรุงเทพพระมหานคร ก็ถ้าตามหลักเดิมข้างในปลายสมัยกรุงเก่ากำลังเลื่อมผู้มีชื่อเสียงแล้วไซ้ เหตุใดจิตรกรรมในสมัยรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ และในตอนต้นรัชกาลที่ ๓ แห่งพระราชวงศ์จักริน จึงมีลักษณะภาพเป็นแบบฉบับอันดีเลิศเล่า ว่าโดยหลักแห่งความจริง เราจะต้องยอมรับว่าทฤษฎีเดิมของเราผิด หรือหาไม่ก็จะต้องว่าจิตรกรรมในกรุงรัตนโกสินทร์ถือปฏิสนธิขึ้นมาใหม่อย่าง

แปลกประหลาด ในทำนองเดียวกับงานในด้านประติมากรรม บัจจุบันเราคิดเห็นกันว่าทฤษฎีเดิมนั้นเห็นจะผิดไปเสียแล้ว แท้จริง เมื่อได้ศึกษาพิจารณาภาพฝาผนังวัดพุทธไสยาจารย์โดยถ่องแท้แล้ว เราสังเกตข้อแตกต่างได้อย่างฉะฉานของศิลปะในทางศิลปะข้อแตกต่างในทางศิลปะทั้งสองให้เห็นว่าภาพบางภาพเป็นภาพเขียนฝีมือนายช่างผู้ฉลาด บางภาพเป็นแต่ฝีมือชนป่ากลาง ด้วยเหตุผลดังกล่าว เราอาจเชื่อได้สนิทว่าลักษณะของความเลื่อมที่เห็นได้ชัดเจนขึ้นอยู่กับฝีมืออันต่ำต้อยของนายช่างบางคน หากได้กินความไปตลอดคว้า วิชาจิตรกรรมของไทยในปลายสมัยอยุธยา กำลังอยู่ในระยะเลื่อมไม่

ยกตัวอย่าง เช่น ภาพยักษ์กำลังรบ (ดูภาพอินทรีชาติ) ซึ่งอยู่ทางส่วนล่างของผนังด้านขวา เมื่อเข้าสู่ประตูด้านทิศตะวันตกเป็นภาพอนุสาวรีย์ มีลักษณะเป็นแบบชนครุ ส่วนรูปต่างๆ ตอนหน้าด้วยสุวรรณสามชาติกันหนักตบแต่งทอ สื่อให้เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่าเป็นภาพวาดของจิตรกรผู้หย่อนความชำนาญในทางศิลปะ ข้อคำหนึ่งที่จะไม่ชวนให้ผู้อ่านหลงเข้าใจผิดไปว่า ภาพ

เขียนผนังวัดพุทธไสยวรรยหาคามได้ แท้
 จริง ภาพเขียนเหล่านี้เป็นของสำคัญที่สุด
 เพราะแสดงให้เห็นถึงงานจิตรกรรมของไทย
 สมัยโบราณชนิดใช้หลายสี ซึ่งยังคงเหลือ
 อยู่ และแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบภาพ
 ที่เขียนขึ้น โดยมีทองแดงต่าง ๆ กันเติมไป
 ทอทองแดง เป็นที่หน้าเสี้ยตายยงหนัก ที่วา
 ทานทองหลายตองมาเห็นสภาพของรูปภาพ
 อันสำคัญนค้อย ๆ ลมเดือนสูญหายไปทุก ๆ
 ปี ชีวิตของคนโบราณสั้นไปหมดแล้ว ส่วน
 วัฒนธรรมของท่านเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ใน
 ศิลปะที่ท่านสร้างไว้ ทงหนักเพราะศิลปะ
 ให้อะไรเห็น ว่าท่านเหล่านั้นมีความรู้สึกนึก
 คิดอย่างไร ด้วยเหตุนี้แหละ เราผู้เป็นชน
 รุ่นหลัง จึงพึงถือเป็นที่สำคัญที่จะรักษา
 ไว้ซึ่งสมบัติอันบรรพบุรุษของเราได้สร้าง
 ขึ้นไว้ และในสมัยนี้เราไม่สามารถจะสร้าง
 สมบัติเช่นที่บรรพบุรุษสร้างไว้ได้อีกแล้ว
 ศิลปะโบราณไม่ได้เป็นของบุคคลคนใด
 คนใด และไม่ได้เป็นสมบัติของวัดใดวัด
 หนึ่งโดยเฉพาะ หากเป็นสมบัติของคนทั้ง
 ชาติ และข้าพเจ้าอยากกล่าวว่าเป็นสมบัติ
 ของมนุษยโลกทั้งมวล กล่าวคือ

เมื่อสมัยที่แล้ว ภาพเขียนผนังวัดพุทธ-
 ไสยวรรยยังคงอยู่ในสภาพดีพอใช้ แต่ปี
 หนึ่ง ๆ ต้องไป โดยมีได้เหลืออยู่แต่ ภาพนั้น
 ก็เป็นอันดับเดือนไปเกือบหมด เราจะสร้าง
 กุฏิหลังใหม่ให้พระท่านอยู่ และเก็บคำหนัก

เก่าหลงเหลือเป็นพิพักษณสถาน จะไม่ได้
 เจียวหรือ? คนเป็นจำนวนมากอาจคิดว่า
 ว่าการตั้งพิพักษณสถานเสียผลในทาง
 เศรษฐกิจ . . . . . ที่ว่าหนักจริงอยู่ . . . . .
 ถ้าเราวัดความจริงของชนแต่ขอเพียง ขอ
 ให้อมความเป็นอยู่ไปจนหนึ่ง ๆ ตามยถากรรม
 เกิด และจงเด็กพุดถึงวัฒนธรรมได้แล้ว ทุก
 ประเทศใช้เงินบำรุงรักษาโบราณวัตถุกัน
 อย่างไม่น้อย เหตุใดเมืองไทยจึงไม่เป็น
 เช่นนั้นบ้าง? เรามีความรู้สึกสำคัญนค้อยไป
 กว่าชนชาติอื่นกระนั้นหรือ? จริงอยู่ เราไม่
 สามารถจะบำรุงรักษาโบราณสถานของเรา
 ไว้ได้หมด แต่ขอให้เลือกของชั้นเยี่ยมและ
 รักษาให้คงสภาพไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำ
 ได้ ปัญหาที่ว่านี้เป็นปัญหาสำคัญอันจะ
 หนักใจไม่ได้ในสมัยนี้

เราสามารถรักษาจิตรกรรมชั้นเยี่ยม
 ภายในคำหนักวัดพุทธไสยวรรยไว้ได้ ด้วย
 การซ่อมหลังคาคำหนัก และวางรางน้ำไว้
 คอยบนสุดของผนังด้านในไว้โดยรอบ เพื่อ
 ให้น้ำฝนอันอาจวิ่งลงมาทำลายภาพบนผนัง
 เสีย สภาพคำหนักวัดพุทธไสยวรรยนั้นใช้
 เป็นกรณีตัวอย่างแห่งเดียวเท่านั้น อาคาร
 สถานอันมีค่าแห่งอื่นที่ตกอยู่ในสภาพเช่น
 นี้ยังมีอีกหลายแห่ง บางแห่งเขาใช้สีถ่านที่
 อันประกอบไปด้วยภาพจิตรเป็นโรงเก็บของ
 ขอบยากควร ว่าเรื่องอย่างนี้ไม่ใช่เป็นเรื่อง

“ของส่วนบุคคล” หากเป็นเรื่องทำลาย
สิ่งมีค่าอันสูงของวัฒนธรรมไทย

เมื่อภาพบนผนังลบไปครึ่งหนึ่งแล้ว ก็
ไม่ทางที่จะบูรณะได้อีก เพราะในสมัย
โบราณเขาเขียนผนังด้วยสีฝุ่น สู้ด้วยที่จะ
แต่งเติมสีฝุ่นได้อย่างมาก ๆ

แม้จากภาพที่เหลืออยู่ เราก็อาจชม
คุณค่าทางศิลปะของผนังคำหนกฉัพทโช
ดวรวิชัยดี อาทิเช่นรูปหมุกต์แสดงประกอบ
เต็มยชาติก ถ้าเราก็ค้นหาพิจารณาอย่าง
รอบคอบจะสังเกตเห็นได้ว่า ท่านผู้เขียน
ท่านเขียนตัววัดด้วยปากกั้นเส้นหน้าบอกท่าข้าง
เมามันดูร้ายสมเรื่อง และอาจสังเกตภาพ
พวกผู้ชายอันอาจหาญทำการชู้เชิญพระโพธิ
สัตว์อย่างน่าอัศจรรย์ ภาพภูผาและภาพ
ฉากเรื่องกษัตริย์เป็นเรื่องราว ก่อให้เกิด
ความสนใจที่ชวนใจ

ถ้าเปรียบเทียบเรื่องเต็มยชาติกกับภาพ
สัตว์จากนาคพิภพถวายสักการะพระพุท
บาทแล้ว จะเห็นความแตกต่างได้อย่างชัด
แจ้ง ภาพหลังนทานผู้เขียนบรรจงเขียนเพื่อ
จะแสดงออกซึ่งความมหัศจรรย์อันแฝงอยู่
ในอารมณ์ วงกรอบโค้งรอบภาพ ก็น้อมนำ

ให้ถึงความบริสุทธิ์

ภาพทิวทัศน์อีกภาพหนึ่ง คือ ภาพพระ
เจดีย์นครและพระมัทรีเสด็จเดินป่า ทุก ๆ
ส่วนขององค์ประกอบภาพก่อให้เกิดความ
รู้สึกอันชวนรื่นและน่าหวาดเสียว เสมือน
หนึ่งเราเองกำลังเดินอยู่ในป่าที่ขม รุกขนิมรา
กนิมวิธสัมผัสผ่านเข้าก้นกับบรรดาสัตว์ป่า
ภาพเม่นำตำรวจให้ตเขียนตจจากภเขาทำให้
เราเกิดความรู้สึกอย่างที่เราเรียกกันว่าเป็นไป
ตามแบบแผน หรือเป็นจริงเสียยิ่งกว่าจริง
ส่วนรูปโยคันซึ่งเข้านานชยูนตตงบสุชชยู่ใน
บรรณศาลา ประหนึ่งว่าสำมะริดจิตของท่าน
พ้นไปแล้วจากการวิกรมยทาง โดลกยะหรือ
ความทุกข์สุขของบุคคล

การศึกษาภาพเขียนของโบราณ โดย
ใคร่ครวญย่อมจะพาเราเข้าสู่โลกอันน่า
พิศวง เต็มไปด้วยความฝันอันประหลาด
และความสงบอย่างสมบูรณ์ แท้ที่จริง สิ่ง
ต่าง ๆ อันเราหาได้จากภาพเขียนโบราณนี้
เป็นสิ่งที่เรากำลังต้องการอย่างที่สุด ในโลกซึ่ง
เต็มไปด้วยความชัดเจนในปัจจุบันนี้.

(ศาสตราจารย์) ศิลป พีระศรี